

χύνονται τριγύρω του όλα τάχαμνά τὰ αίστήματα, ἡ ζούλια, ὁ φτόνος, τὸ μῖσος, κι ὅλες οἱ ἀχαμνές οἱ συνήθειες, ἡ ψεφτιά, ἡ συκοφαντία, κι ὅ τι θέλεις. Ὁ σωβινίστας πολὺ ἐφολοα βγαίνει καὶ προδότης. Γιατί ἔχει; Πού δὲ σὲ πᾶει τάχα ἡ στενοκεφαλιὰ; Δὲ σοῦ λέω πάλι· συχνὰ ὁ σωβινισμὸς εἶναι ὄχι ἀπὸ πάθος, μὰ μόνο καὶ μόνο ἀπὸ κερδοσκοπία. Τί λές; Ἄς ἀφήσουμε πῶς τοῦ ἀξίζει πολλές φορές καὶ τὸνομα τσαρλατανισμὸς. Γνωστὴ κι ἀφθὴ ἡ λέξη στὴν Ἑλλάδα.

Ὡς ἐδῶ νομίζω συμφωνοῦμε. Τώρα ὅμως ἴσως μαλλώσουμε. Τίποτα! Θὰ μαλλώνουμε, ἂν δὲν ἔγραψες τὴν ὠραία ἐκείνη τὴ φράση ποῦ ἀποκρίνεται ὁ Λάμπρος τῆς Χάρης:—«Μπᾶ! γιὰ τὸν παπού μου μιλάτε τόση ὦρα; Δὲν κατάλαβα. Μὰ ὁ παπούς μου δὲν πῆθανε. Ὅχι! Ὁ παπούς μου ζεῖ, γιὰ μένα τουλάχιστο ζεῖ... μέσα μου... τὸν νοιώθω. Ἄν εἴτανε ἄνθρωπος ὁ παπούς μου ποῦ νὰ πεθαίνει, καθόλου δὲ θὰν τὸν λογάριζα... Σὰς εἶπα ἐγὼ ποτέ πῶς πῆθανε ὁ παπούς μου;»

Ἄφτὸ εἶναι τάληθινὸ καὶ τὸ βαθὺ τὸ νόημα τοῦ ἔργου σου. Οἱ πεθαμμένοι δὲν εἶναι οἱ ἀρχαῖοι. Ζοῦνε πάντα καὶ πάντα. Πεθαμμένοι ὅσοι δικὴ τους ζωὴ δὲν ἔχουνε, ὅσοι δὲν τὸ κατάλαβαν πῶς ζοῦνε μέσα μας οἱ προγόνου, ὅσοι γυρέθουνε στὸν τάφο τοῦ προγόνου καὶ θάβονται μαζί τους, γιὰτὶ δὲν τοὺς νοιώθουνε πῶς εἶναι ζωντανοί. Ὅχι! τὴν Ἀκρόπολη δὲ θέλεις νὰ τὴ βγάλῃς ἀπὸ τὴ μέση. Ἄπὸ τὴ μέση θέλεις νὰ βγάλῃς ἐκείνους ποῦ ἀνεβήκανε ἀπάνω καὶ δὲ ζωντανέψανε. Ἡ παρωδία δὲν εἶναι ζωὴ. Ζωὴ, νὰ ζῆς ὁ ἴδιος. Κι ἀφτὸ μᾶς μαθαίνουνε οἱ ἀθάνατοι, ποῦ γιὰ τέτοιο λόγο ζήσανε κι ἀκόμη ζοῦνε. Δὲ ῥητορέβω. Γιὰ πράγματα πολὺ θετικὰ σοῦ μιῶ. Μήπως δὲν τὰ εἶδαμε καὶ τώρα; Μήπως δὲν ἀκούσαμε, μήπως δὲ διαβάσαμε τί εἶπε ὁ κόσμος γιὰ τὴν παράσταση τῆς Ἀντιγόνης; Ἄν εἴτανε κοινὴ γνώμη στὴν Ἀθήνα, κοινὴ γνώμη δηλαδὴ ποῦ νὰ σέβεται τοὺς ἀρχαίους, τέτοια παράσταση δὲ θὰ τὴν ἔφινε νὰ γίνῃ. Ἐγίνε ὡστόσο καὶ συνάμα ἔγινε τὸ μασκαραλίκι σωστό. Μασκαραλίκι νὰ τὸ ποῦμε, ἀφτοῦ ἡ τραγωδία—καὶ τί τραγωδία!—κατάντησε κωμωδία. Ἐλα ὅμως νὰ υποθέσουμε πῶς ὑπάρχει ἄξαφνα στὴν Ἀθήνα τὸ σέβας, πῶς ὑπάρχει στὴν Ἀθήνα ἡ ἀγάπη γιὰ τοὺς ἀρχαίους, πῶς τοὺς θέλουνε καὶ πῶς τοὺς τάφους γονατιστὰ τοὺς παρακαλοῦνε νὰνοῖξουνε, γιὰ νὰ χαρῆ ἀκόμη ὁ λαὸς τὸ πρόσωπό τους, ἂς υποθέσουμε πῶς δὲν τοὺς ἔχουνε

γιὰ πεθαμμένους, παρὰ τοὺς βλέπουνε πάντα ζωντανούς, τότες τί παράσταση μπορούσε νὰ γίνῃ! Πῆς τί ἀνάσταση καὶ τί χαρὰ! Θὰ φιλοτιμιόντανε νὰ πάρουνε μετάφραση τῆς Ἀντιγόνης, μετάφραση στὴ δημοτικὴ, στὴ ζωντανὴ τὴ γλώσσα. Θὰ παραγγέλνανε, ἂν δὲν εἶχανε. Καὶ τὸ πιὸ παράξενο εἶναι ποῦ ἔχουνε! Ἡ δὲν τὸ ξέρουνε τάχα πῶς φέτο ἴσια ἴσια τὴ μετάφραση ὁ Κ. Μάνος; Θὰ τὴν παρασταίνανε τὴ μετάφρασή του. Θὰ τὴν καταλάβαινε ὁ λαὸς, κι ὁ κόσμος ποῦ ἐρχότανε ἀπὸ παντοῦ μεριά στὴν Ἀθήνα, ὁ κόσμος θῆλεγε: «Λαὸς ἰφτυχισμένος! Τὰ ριστουργήματά του, αἰώνια εἶναι, ἀφοῦ αἰῶνες στὴ γλώσσα του τάκουε, ἀφοῦ καὶ σήμερα ζοῦνε!»

Ἄφτὸ θὰ τιμοῦσε τὴν Ἑλλάδα. Γιατὶ πάντα θὰ τὴν τιμήσουνε οἱ προγόνου, ὅταν κ' ἡ Ἑλλάδα τοὺς τιμήσῃ, ὅπως τοὺς πρέπει, ὅταν τοὺς ζωντανέψῃ. Ὅποιοι λούστηκε, ψυχὴ καὶ σάρκα, στὰ νερά τὰθάνατα τῆς Ὀμορφίης, ὅποιοι προσπάθησε νὰ ἀπνέψῃ τὸν ἀέρα ποῦ ἀναπνέανε, ὅποιοι γύριψε μὲ λαχτάρα, μελετώντας τὰ κείμενα τὰ θεῖα, νὰ τοὺς δῆ νὰ κινουῦνται, νὰ τοὺς ἀκούσῃ νὰ μιλοῦνε, ὅποιοι ἐνοιώσε νὰντιλαλοῦνε τὰ λόγια τους στὴ ζωὴ του, στὴν ἴδια τὴν καρδιά του, ἂν ὄρια δὲν ἔχει ὁ θαυμασμός του, ἡ λατρεία του πρὸς ἀφτούς. Ἄφτοι πρῶτοι πρῶτοι δώκανε ὑπαρξὴ στὸν ἄνθρωπο, ὑπαρξὴ στὸ νοῦ του, ὑπαρξὴ στὴν καρδιά του, ἀφοῦ πρῶτοι δώκανε γλώσσα καὶ στὴν καρδιά καὶ στὸ νοῦ. Γλώσσα ζωντανή. Ἐννοεῖται, ἀφοῦ πρῶτοι ἀνακαλύψανε τὴ ζωὴ.

Εἶσαι ἀληθινὸς ἀπόγονός τους, ἐσύ, φίλε μου, ποῦ τοὺς πολεμᾷς σὲ ζωντανὴ γλώσσα καὶ ποῦ τὸ δράμα σου ζῆ.

Ὁ φίλος σου ΨΥΧΑΡΗΣ

Ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος. — Ἄγαστέ κύριε Μιστριώτα, ἐπίμαι ἀποτυπῶσαι τὴν δεξιέρην μορφήν φωτογραφικῶς, ὅπως τῶν ὠραιοτήτων τοῦ ἐνδόξου ὁμῶν ἔστεις ἀνάμνησιν τινὰ ζῶσαν προσκλήσωμαι. Βούλη τῆ ἐσέση μου ταύτη εἶναι γενέσθαι;

Μιστριώτης. — Ὁ γὰρ ἐγὼ ἔγνωκα ἐτι τὸ ἐγκαλῶπισμα καὶ ἀγλάτισμα τῆς τῶν σοφῶν ταύτης πόλεως ἐμί.

Ὁ Γερμανός. — Ἐξέστι μοι ποιῆσαι τοῦτο;

Μιστριώτης. — Ποῖσι... (μονολογῶντας) φαίνεται ὅμως ἐτι γιὰ νὰ διαλέξῃ ἐμένα μέσα σὲ τόσους ἄλλους θῆμαι κι ἄνθρωπος.

ὁ Θεός, ποῦ ἔβλεπε μέσα στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι. Δουλειὰ περασμένη τώρα ἀφοῦ τὴ φυλακὴ μου τὴν ἔκαμα (καὶ πόση;—δεκατέσσερα χρόνια) γιὰτὶ θὰ λέω ψέμα; Μὰ τὸ ξέρε ὅλο τὸ νησί, μόνο ἐσύ, φαίνεται, ἀλησμόνητες. Θέλεις νὰ μάθεις ὅλα ἀπὸ τὴν πρώτη ρίζα;...

Παλᾶ στομάχια μᾶς ἐχώριζαν κατὶ γιὰ παλληκαριές (ἀφτός, ὁ Θεός σ' ἔχωρῃς' τον, ἐπέριζε τὴν παρῆα μου), κατὶ γιὰ γυναικοκουβέντες, σὰν εἴμαστε ἀνύπαντροι κ' οἱ δύο, κατὶ γιὰ τὰ χτήματά μας. Ἐξῆραστε τέλος ὄχτρημένοι σὰν ἰμποροῦσε μ' ἔβλαψτε. Ὑπαμονετικά ἐγὼ εἶδνα τόπο τῆς ὀργῆς. Μὰ ἦσαν ἐκλογές δημοκρατικές,—θὰ τὸ θυμάσαι, ἀφοῦ ἔχτιζες τὸν Ἀν-Νικόλα,—κ' ἐβρεθήκαμε ἀντίθετοι, φυσικά...

Μία νύχτα ὁ Γλαβοστάθης ἐκαθότου στὸ μαγαζὶ μὲ κομματάρχες ἐλογαρίζαν τοὺς ψήφους ἐγὼ ἐδιάβαινα κι' ἔκουσα μ' ἐμελετοῦσαν. «Ἐξήντα ψήφους σέρνει ὁ Μάγρης» ἔλεγε κάποιος.

«Ἐγὼ τότε κάνω νὰ μὴ βγῆ ἀπὸ τὸ σπῆτι τὴν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς» ἀπάντησε ὁ Γλαβοστάθης, Ἐπροσβάλλθηκα ἐμπῆκα στὰργαστήρι κ' ἐκάθισα σιμὰ τους, καλῶρα σὰν τώρα. Ἀλλὰ δὲν εἶπαν λόγο ὁ Γλαβοστάθης μόνο ἐχλώμιανε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἦταν τὸ φυσικὸ του, ἐντροπιστῆκε καὶ τῶβαψε.

Οἱ ἐκλογές ἦρθαν κ' ἐφυγαν ἡ νίκη μας τὸν ἐπάθιασε· ἤθελε νὰ μὲ χτυπήσει, μὰ δὲν εἴφερε πῶς. Μία μέρα ἀνταμωθήκαμε στὸν κάμπο· ἔφερε ψάρια ἀπὸ τὴ θάλασσα γιὰ πούλημα· μ' ἐκοίταξε μὲ μάτι ἀνήμερο· ἐγὼ ὅμως τὸν ἐσιμῶσα καὶ τοῦπα:—«Τί ἔχεις, μωρὲ Γλαβοστάθῃ;»

«Τίποτα» μ' ἀπάντησε δίχως νὰ σταματήσῃ. Ἐγὼ τοῦ πῆγα κατόπι, ὡς τὸ χωριό· ἤθελα νὰ τοῦ δεῖξω πῶς δὲν τὸν ἐφοβοῦμουνα. Στὸ φῶρο τοῦ ἀναποδόγυρα τὴν κόρα μ' ἔλα τὰ ψάρια καὶ τοῦ τὰ τσαλαπάτησα. Ἄφτος ἐφώναξε. Τοῦ τὰ πλέρωσα.

Ἀλίγες μέρες ἔπειτα ἀνταμωθήκαμε ἕνα βράδι σ' ἕνα μαγαζὶ τοῦ χωριοῦ. Ἦταν μαζὴ του ὅλη του ἡ παρῆα· πέντε παιδιὰ τῆς φωτιᾶς. Πετιέται τότες ὁλόρθος καὶ μοῦ λέει:—«Μάγρη, εἶσαι ἄτιμος, ἄτιμος, ἄτιμος!»

Ἐθύμωσα μὰ ἐβαστάχτηκα (κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ὑπακούει τὸ θυμὸ του) καὶ τοῦ κάνω:—Ματαπῆς το!»

«Εἶσαι ἄτιμος, ἄτιμος, ἄτιμος!»

«Ματαπῆς το!» Καὶ τὸ ματᾶπε ἐννιά φορές ὅλο, ὅλο. Τοῦ λέω σοβαρὰ καὶ μὲ βραχνὴ φωνή:—«Γλαβοστάθῃ» κράτησε τὴ γλώσσα· μὴ ματαβρίσεις τί τὰ λόγια ποῦ θὰ σοῦ πῶ, ἂν ματανοῖξεις τὸ

ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ *

Ἀφιερωμένη
Τοῦ φίλου μου Κ. Τρικογιλῆ
Στὴν Ἀλεξάνδρεια

Καὶ τώρα ποῦ παρέτησες τὴ σάρκα, κ' εἶσαι
| ὦρατο στοιχεῖο,
Ἦρθε κ' ἐπὶ τὴ ἐράδα σου γιὰ νὰ μὲ ταξιδέψῃς.
Καὶ τριγυρᾷς με, ὀδηγητῆ, μέσα στὴ στέστρια
| τοῦ Ὀνειρου,
Καὶ μὲ περᾷς ἀπὸ τὰ τάρταρα τῆς Σκέψης.
(Κ. Παλαμῆς.—Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή.—
Ἐκατὸ Φωνές).

ΧΡΥΣΟΓΛΑ

Σμαράγδα μου... τί γέρνεις τὸ κεφάλι σου, παιδί μου,
Πάνου στὸ χέρι σου καὶ κάθεται θλιμμένη;
Ποῖος πόνος τάχα τὴν καρδιά σου κρυφοτρῶει;

ΣΜΑΡΑΓΔΑ

Δὲν ξέρω, μάννα μου γλυκιὰ, τί μοῦ βραβαίνει
Τὰ στήθια σὰν κακὸς βραχνᾶς. Ὁ νοῦς μου τρέμει
Πῶς μαῦρη συφορὰ τὸ σπῆτι μᾶς θὲ νάβρῃ.
Βαριά ἡ ψυχὴ μου θλίβεται χωρὶς νὰ ξέρω
Τὸ λόγο. Πούναι τὸ παιδί μου νὰ ξεχάσω
Στὸ γέλιο τοῦ τᾶθῶ τὴ θλίψη μου; νὰ διώξῃ
Ἡ πρόσχαρη θωριά του τῆς καρδιᾶς τὸ φόβο;
Μήτ' ὁ Θωμᾶς δὲ φαίνεται. Κεῖδὸ τὸ γιοφύρι
Μέρα καὶ νύχτα τὸν κραταίει σιμὰ του, κι ὅλη
Τὴ λεβεντιά του μάρανε καὶ σὰν τὴ Λάμια
Τοῦ τρώει τὴ νιότη μ' ἀγρυπνιές καὶ μ' ἐγνοίες.
Μὰ ἀκόμα δὲ στεριώθηκε. Καταραμένο!
Στὰ στήθια τοῦ καλοῦ μου στέριωσες τὸν πόνου...
Λές ὅτι πείσμα τῶβαλε καὶ τὸ ποτάμι
Στὸ ρέμα του νὰ μὴν ὀρθοσταθῇ γιοφύρι
Γιὰ νάχῃ πάντα τᾶφριμένο του τὸ στόμα
Διάπλατο καὶ κορμιὰ σὰν Ἄδης νὰ ρουφᾷ.
Ὡς πὸς ἀκόμα θὰ ρουφήξῃ! Πόσες πίκρες,
Στοιχεῖο τοῦ ποταμοῦ, θὰ φέρῃς στὸν καλὸ μου;
Θᾶρθη στιγμὴ ποῦ ἡ τέχνη του θὰ σὲ νικήσῃ.

* Ἡ ἱστορία γίνεται στὰ Μεσαιωνικὰ χρόνια καὶ στὴν Ἄρτα.

στόμα, δὲ θὰ διορθωθῶν παρὰ μὲ αἷμα». Καὶ τὸν ἐκοίταζε κατῆματα.

Ἄφτος ἐρριξε τὸ βλέμμα ὀλόγυρά του καὶ, θαρρεῦοντας γιὰτὶ εἶχε ἀθρώπους σιμὰ του, μὲ ξανάβρισε δέκατη φορὰ.—«Εἶσαι χαμένος» μούπε κ' εἶσαι ἄτιμος!»

Κ' ἐγὼ λυπημένος τ' ἀποκρίθηκα:—«Γλαβοστάθῃ, δὲν εἶμαι καθὼς λές, οὔτε ὁ ἴδιος, οὔτε τὸ σῆ μου γιὰτὶ κ' οἱ παπποῦνοι μου ἀκουστήκαν γιὰ παλληκαριές καὶ γώ. Δικὸς μου ἦταν ὁ Γεώργιος Σκάμπας, ποῦ ἐκατάκλεισε ἕνα χωριὸ στοὺς Μύλους, κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι. Μόνο ἐσύ τέτοιος εἶσαι· κλέφτης ἀκουσμένος κι' ἀφορεσμένος· ἐσύ ἄτιμος εἶσαι· γιὰτὶ ἐσέ, τὴ γυναῖκα σου τὴν εἶχα ἐγὼ πρὶν καὶ νὰ τοι οἱ μαρτύροι νὰ σ' ἐταποδείξω». Ἐτσι εἶπα κ' ἐβγάλα ἀπὸ τὴ ζώση ἕνα μαχαίρι μακελλαρίσιο, ποῦ τῶσερνα πάντα μαζὴ μου· τὸ κάρφωσα ἀπάνου στὸ τραπέζι.

Ἄφτος ἀναταράχτηκε λιγωμένος ἀπὸ τὴν προσβολή, ἐρριξε κατὰ γῆς τὸ φέσι του κ' ἐκιτρίνισε.

«Βγάλε τᾶρματά σου» τοῦπα.

«Δὲν ἔχω» ἀποκρίθηκα.

«Σύρε φέρ'τα».

«Ποῦ προσμένεις;»

«Ἐδῶ».

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Λόγο μεγάλο, κόρη μου, μη λές κι ες γίνῃ
 "Ό,τι θελήσῃ ὁ Θεός· νάτανε μαύρ' ἡ ὥρα
 Ποῦθαλε ὁ βασιλιάς ἀπόφαση νά στήσῃ
 Γιοφύρι στὸ Ἄρτινὸ ποτάμι... Εἶναι γραμμένο
 Ἄπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια—καὶ πολλοὶ τὸ ξέρουν—
 Πῶς κλάμα καὶ δαρμὸς θὲ ν' ἀπλωθῇ στὴν Ἄρτα
 Τῆ μέρα ποῦ στοῦ ποταμοῦ κάτω τὸ ρέμα
 Θὰ στεριωθῇ γιοφύρι. Θεεῖ, παρακαλῶ σε
 Νὰ μ' ἔχῃ πάρει ὁ Χάρος ὡς τὴν ὥρα κείνη.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Μικρὴ κάτι ἄκουσα κ' ἐγὼ σὰν παραμῦθι,
 Καί, τὸ θυμάμαι, μ' ἔκαμε νάνατρομάξω.
 Μὰ τώρα, μάνα μου καλή, γιὰ ξαναπές το
 Κ' ἴσως σὰ λόγια τοῦ παραμυθιοῦ ξεχάσω
 Τῆ λύπη, ποῦ ὅλο νοιώθω τὴ κοντά μου νάσαι,
 Καί νὰ μοῦ σφίγγῃ τὴν καρδιά μὲ σιδερένιο
 Χέρι. Σιμά μου ἔλα καὶ κάθησε κι ἀρχίνα.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

"Όρα δὲν εἶναι τῶρ' αὐτὴ γιὰ παραμῦθια.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Πές μου το, μάνα μου, σοῦ τὸ ζητῶ γιὰ χάρη.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Μήπως ξανάγινες παδί μὲ παραμῦθια
 Νὰ ξεγελῶ τὴν ὥρα σου; Λόγια τοῦ ἀνέμου
 Εἶναι ὅσα λέν οἱ παλαιοὶ καὶ μὴν προσέχης
 Σ' αὐτὰ· δὲν εἶσαι πιά παιδί νὰ τὰ πιστεύης.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Μὰ τί πιστεύω; Μάνα μου, τὰ λόγια σου εἶναι
 Σὰν μπερδεμένα. Κοίταξε : νὰ μὴν πιστεύω
 Μοῦ λές σὲ κείνο ποῦ δὲν τῶχ' ἀκούμ' ἀκούσει·
 Λόγια τοῦ ἀνέμου θίλεις νὰ μοῦ πῆς, πῶς εἶναι
 Κεῖνα, ποῦ γιὰ σοφὰ τὰ πικρὴναι ὁ κόσμος ὅλος.
 Μάνα ! δὲν εἶναι παραμῦθι αὐτό ! τὸ νοιώθω
 Πῶς μάντεμα εἶναι τρομερὸ καὶ μαύρη ἀλήθεια
 Μίσα του κρύβει. Δὲν ξεχνῶ κείνο τὸν τρόπο
 Ποῦνοιωσα, σὰν πρωτάκουσα μικρὴ μιὰ μέρα
 Νὰ λέν γι' αὐτὸ στῆς κυρὰ-Δάφνης τὴν καλύβα.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Σώπα καὶ μὴν τὸ ξαναπῆς!

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Τρομάξεις; ἔτσι
 Τῆ μέρα κείνη τρομάξα κ' ἐγὼ. Τὸ βλέπω
 Πῶς εἶν' γραστὸ σὲ κάποιον ἀπὸ μᾶς νὰ γίνῃ
 Γιοφύρι θάνατου τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Γιατί στοῦ νοῦ σου, κόρη μου, τέτια νὰ βάνης;

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Μάνα, γιατί στὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ σου τρέμει
 Τὸ δάκρυ; Μὲς στὴ λύπη σου κρυφοδιαβάξω
 Τῆ σφοδρά, ποῦ μέλλεται νὰ μᾶς σκεπάσῃ...
 Μὰ γι' ἄκου, ποῖος ἀχὸς ὡς ἰδῶ πέρα φτάνει!
 Κάτι κακὸ μεγάλο πλάκωσε κ' ἡ χώρα
 Ὅλη μαζί σὲ θρήνος ξέσπασε θανάτου.
 Ἄλοι μου τῆς βαρῆμοιρης ! ποῦναι ὁ Θωμάς μου!
 Ἄκου οἱ φωνὲς γροικιοῦνται πὸ σιμά μας τώρα.
 Μάνα μου, τρέχω γιὰ νὰ δῶ κακὸ φοβάμαι
 Τὸν ἄντρα μου ἀναπάντεχο μὴ βρῆκε, κ' ἔχε
 Τὴν ἐννοια τοῦ παιδιοῦ μου ἐσὺ μὴν κλάψῃ...

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Κόρη τρελλή ! μ' ἀστοχασίξ πηγαίνεις νάβρης
 Τὸν κίντυνο μονάχη σου ! Θὰ μάθω πρῶτα
 Ἐγὼ τὸ τί ἔφερε στὴ χώρα τέτιο θρήνος.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Ποῦ νὰ προσμένω νὰ μοῦ πῆς ! Κανείς δὲ φτάνει
 Γιὰ νὰ μᾶς πῆ τί γίνηκε. Φωνὲς μονάχα
 Γροικιοῦνται δίχως νόημα καὶ τοῦ ξεσκίξουν
 Τ' αὐτιά καὶ τὴν καρδιά μαζί... Κάποιος τρεχάτος
 Τῆ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ ἀνεβαίνει... Ἄχ ! τί θάκούσω;
 Ὁ Φλώρος ! Ποῦναι ὁ ἀφέντης σου; γλήγορα πές μου.

ΦΛΩΡΟΣ

Κ' ἐγὼ τότε ζητῶ τὰ θλιβερά νάκούσῃ.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Κακὸ δὲν ἔπαθε ὁ Θωμάς; λέγε μου, Φλώρο!

ΦΛΩΡΟΣ

"Όχι, καλή μου ἀφέντρα μοναχά...

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Τί εἶναι οἱ φωνὲς καὶ τὸ κακὸ;

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Μὰ, χριστιανή μου,
 Ἄσε τὸ δόλιο τὸ παιδί λίγη νὰ πάρῃ
 Ἀνάσα κ' ὕστερα ρωτᾶς. Κάτσε, παιδί μου.

ΦΛΩΡΟΣ

Τί νὰ καθίσω λές, κυρὰ-Χρυσούλα; Πρέπει
 Νὰ τρέξω τὸν ἀφέντη μου γλήγορα νάβρω...

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Λέγε μου, Φλώρο, ποῖ ἀφορμὴ γιὰ τόσο θρήνος;
 Μὴν οἱ μαστόροι πνίγηκαν; Μὴ ἴσυνεπῆρε
 Τάχόρταγο ποτάμι ἀνθρώπους κι ὅλοι κλαῖνε;

ΦΛΩΡΟΣ

Θὰ γίνουν κι ἐν δὲν ἐγιναν καταπῶς πᾶμε.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Πάλι τοῦ γιοφυριοῦ θὰ πῆσαν τὰ θεμέλια.

ΦΛΩΡΟΣ

Τῶρες; μὰ πῶς ἐπέσαν!

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Σύγκρυο μὲ πιάνει.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Πές μας λοιπὸν νὰ μάθουμε κ' ἐμεῖς τί ἐγίνῃ.

ΦΛΩΡΟΣ

Νά ! Χτὲς σὰν πάντα δλημερὲς εἶχαμε χτίσει
 Καὶ πρὸς τὸ βράδι τὸ γιοφύρι εἶδαμε ὅτι εἶχε
 Σ' ὕψος μεγάλο σηκωθεῖ κι αὐτὸ γινόταν
 Πρῶτη φορά, γιὰτί ὡς τὰ τώρα ἔπεφτε πάντα
 Μόλις θεμέλια ρίχναμε. Κ' ἔτσι ἡ χαρὰ μας
 Ἦταν μεγάλη κι ὅλοι σφίγγαμε τὸ χέρι
 Τοῦ πρωτομάστορα καὶ λέγαμε πῶς παύουν
 Τὰ βάσανά μας πιά. Κι ὁ ἀφέντης μου τραπέζι
 Ἄπ' τὴ χαρὰ του ἔταξε σ' ὅλους πῶς θὰ στήσῃ
 Καὶ στὴν κορφή τοῦ τραπεζιοῦ στολίδι θάχῃ,
 Πανώριο, τὸ χρυσὸ του ταῖρι νὰ τὸ βλέπουν
 Οἱ ζωτικίους τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ ζηλεύουν.
 Ἐφυγε ὁ πρωτομάστορας μὲ τοὺς μαστόρους
 Μόλις ἡ νύχτα πλάκωσε χαρὰ γιομάτος,
 Κι ὅλα τὰ μαστοροπούλα μὲ τρεῖς μαστόρους
 Μείναμ' ἐκεῖ νὰ ξενοχτίσουμε, βαρδιάνοι
 Τῆς τέχνης μας καὶ τῆς χαρᾶς, μήπως καὶ πῆση.
 Πάλι ἀναπάντεχα τῆ νύχτα τὸ γιοφύρι.
 Ὑπνος δὲ μᾶς ἐκόλλαγε καὶ στηλωμένα
 Τὰ μάτια μας στὸν οὐρανὸ καὶ στὸ ποτάμι
 Κρατούσαμε νὰ βλέπουμε, ἐν ἡ νύχτα φεύγῃ,
 Κι ἐν ὄσοχτίσαμε τὴ μέρα ὀλόρθο στέκη.
 Στὰ καρδιοχτύπια μας μετρούσαμε τίς ὥρες,
 Καὶ σὰν ἀλαφρωμένοι βλέπαμε τὰστέρια
 Νὰ σθοῦν καὶ κατὰ τὴν ἀνατολή νὰ λάμπῃ
 Γλυκὰ τὸ πρῶτο ροδογέλασμα τῆς μέρας,
 Φέρνοντας φῶς παρήγορο σ' ἄγρυπνα μάτια.
 Μὰ τῆ στιγμῆ ποῦ ἀλάησε τὸ πρῶτ' ὄρνιθι
 Ἄκουσε ξάφνου μουγκρητὸ τρικυμισμένο
 Μίση ἄπ' τὸ ρέμα νάπλωθῇ τριγύρου κι ὅλος
 Ὁ τόπος νὰ βαραιοσειστῇ καὶ τὸ ποτάμι
 Ἄγριο κυμάτιζε σὰν χαλασμοῦ φοβέρα.
 Τὸν οὐρανὸ σκίζει ἀστραπὴ ματοβαμμένη
 Ποῦ τύφλωσε τὰ μάτια μας. Βουβούς ὁ τρόμος
 Μᾶς κράταγ' ἐκεῖ χέμου, μ' αἶμα παγωμένο,
 Δίχως πνοὴ κι ἀνάκαρα νὰ σηκωθοῦμε.
 Ἄκουσε πέρα τὰ σκυλιὰ νὰ οὐρλιάζουν ὅλα,
 Τίς ἐρπιθες σὰν πετεινάρια νὰ λαλοῦνε.
 Μουλῶξαμε ἄπ' τὸ φόβο πάλι καὶ κανένας
 Φωνὴ σταλιὰ δὲν εἶχε τοῦ ἀλλουνοῦ νὰ κρῖνη...

Ἐκαμε κίνημα γιὰ νάβγῃ ἀλλὰ ἕνας, ποῦ
 ἐδικεύετον μὲ τοῦ Γλαβοστάθη τῆ γυναῖκα τοῦ
 πρόσφερε τὸ μαχαίρι του. Ἄρτος ἐστάθηκε μιὰ στιγ-
 μὴ καὶ τῆραξε ἔπειτα μ' ἀπόφαση.

«Ἀπάνθρωπε» εἶπε ἕνας ἄλλος στὸν ἐδικὸ τῆς
 γυναικὸς «ἐσὺ κάνεις τὸ φονικόν».

Τοῦτος δὲν ἀποκρίθηκε κ' ὁ Γλαβοστάθης ἐξε-
 ταξε τὸ μαχαίρι· ἦταν δικόπο καὶ τρανὸ. Ἐπειτα
 ἐστήθηκε ἀντίκρου μου προσμένοντάς με.

«Ὅχι ἐδῶ» τοῦπα ἤσυχος· ἀφτοῦ παραπάνου·
 γιατί ἐδῶ θὰ μᾶς χωρίσουν· πέρα πρῶτος κ' ἀνά-
 μείνι με στὴν Ἀμούτσα· ἐκεῖθες θὰ διαβῶ».

«Καλὰ» ἀποκρίθηκε κ' ἔβγῃκε.

Ἦταν ἀργά, τέτοια ὥρα, καὶ σκοτάδι. Σὲ λίγη
 ἐκίνησα μ' ὅλο ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν νὰ μὲ κρα-
 τήσουν. Τοὺς εἶπα:—«Παλληκάρι εἶμαι· δύο ἀπὸ
 σὰς ἔλατε μαζί μου· ἐσὺ ποῦδωσες τὸ μαχαίρι, καὶ
 τοῦτος, ποῦνε δικός μου».

Κ' οἱ τρεῖς ἀνεβήκαμε ἕναν ἀνήφορο γουλοστρω-
 μένον.

Κι' ὁ Γλαβοστάθης, ἄμα μ' ἐνόησε (τί οὐτ'

ἐκεῖνος δὲν ἤθελε νὰ μὲ σκοτώσει μὲ δόλο) μοῦ φώ-
 ναξε:—«Ἦρθες, ἦρθες».

«Ἦρθα» ἀποκρίθηκα, σταματώντας στὸ σιάδι.

Οἱ δύο ἄνθρωποι μᾶς ἐσταθῆκαν παράμερα· ἐγὼ
 ἀνάμενα μιὰ στιγμὴ κ' ὁ Γλαβοστάθης μοῦπε περ-
 γελώντας:—«Γιατί δὲ σιμόνεις; δειλιάζεις; μὲ
 σκιάζεσαι; Μόνο νὰ βρίζεις ζέρεις!» Καὶ τὸν ἄκουσα
 νάρχεται. «Θὰ τὰ πλερώσεις ὅλα!» ἐπρόσπεσε. Καὶ
 τὸν εἶδα σιμά μου. Τὸ λεπίδι του ἀστράψε.

«Μὰ τὸ Θεὸ» τοῦπα «λές πῶς εἶσαι παλληκάρι,
 μὰ δὲ σὲ στοχαζομαι, οὔτε γιὰ μικρὸ, οὔτε γιὰ με-
 γάλον· εἶσαι τίποτα γιὰ μένα!» Κ' ἔκαμα ν' ἀνα-
 σῶρα τᾶρματό μου ποῦχε ντέσει στὸ ζωνάρι.

Ἄρτος μοῦφερε μὲ μίας μιὰ μαχαίριὰ στὰ στή-
 θια· δὲν ἔπεσα ὅμως, γιατί μ' εὔρηκε στὸ μπροστινὸ
 τὸ κόκκαλο· ἔκαμα ἕνα βῆμα ὀπίσω κ' ἐκατάφερα
 νὰ ξεμπερδέψω τὸ μαχαίρι μου, μὰ ὡς τόσο ἀφτός
 μοῦ βάρσσε μιὰ δευτέρη ποῦ μοῦ πλήγωσε τοῦ πλε-
 μονιοῦ τὸ τσαμποῦνι τόσο ποῦ ἡ φύσα ἐβγαῖνε
 ἀπὸ τὴν τρυπησιά.

«Μ' ἐσκότωσε» ἐσκίφθηκα, ἀλλὰ ἔκαμα δύναμη

κ' ἐβάσταξα τὴν πνοή. Μὲ τὸ ζερβὸ χέρι τοῦ ἀρ-
 πάξω τὸ λεπίδι (ἀκόμα τὰ δάχτυλά μου εἶνε παρά-
 λυτα—νάτα) καὶ μὲ μίας τοῦ βυθίζω τὸ πουνιᾶλο
 στὴν κοιλιὰ. Κ' ἐπέσαμε κ' οἱ δύο σιμά ὁ ἕνας τοῦ
 ἄλλου. Τᾶρματό μου μοῦχε φύγει καθὼς ἔπεφτα· τὰ
 φτια μὲ ἐβούζαν. Τὸν εἶδα κ' ἐσηκώθηκε κ' ἐσκιά-
 χτηκα πῶς θὰ μὲ ἀποτελείωνε· μὰ ἐμούγγρισε, ὅπως
 τὸ βῶδι σὰν τὸ σφάζουν, καὶ ἀρρίντεψε ποδοβολών-
 τας πρὸς τὸ σπῆτι του· γιατί;—μ' ἔλεγε σκοτωμέ-
 νον;—εἶχε χάσει τὸ μαχαίρι;—δὲν τὸ καταδέ-
 χτηκε;

Ἐγὼ ἐδείλιασα... Τᾶλλο βράδι ἀπέθανε· ἐγὼ ἐπο-
 λέμησα μὲ τὸ θάνατο πολλὰ μερόνυχτα».

Κρασάδες, Μάρτης 1905.

Σάν πῆρε ἡ μέρα κι ἄρχισαν ζευγαρωμένα
Πάνου στὰ δέντρα τὰ πουλιά νὰ κελαδοῦνε,
Ἦρθε ἡ καρδιά στὸν τόπο τῆς κι ὄλοι τὰ μάτια
Πὰ στὸ ποτάμι ρίχνουμε. Μὰ τί νὰ δοῦμε !
Ἄπ' τὸ γιοφύρι δὲν ἀπόμνησκε οὔτε λόθρα,
Οὔτε ἴσκιος ἀπ' τὴν τόση μας δουλιὰ καὶ μόνο
Τὰ σμαραγδένια του νερὰ γοργοκυλοῦσε
Σάν πρῶτα τὸ ποτάμι, ὁ τάφος τῆς χαρᾶς μας.
Ἄλαοριασμένοι τότες ὄλοι πρὸς τὴ χώρα
Τρέχουν τὰ θλιβερά μνηήματα νὰ φέρουν.
Θρήνος καὶ κλάμα ἀπλώθηκε, σάν ἀγροικῆσαν
Τὰ ὄσα γενήκανε καὶ πιδὸ πολὺ φωνάζαν
Οἱ γριές, καὶ λέγαν πῶς θωροῦν χαμοῦ σημάδια
Μὲς στὴ θεοτοκίαν ὄργῃ πούχε ξεσπάσει,
Γιατὶ εἶναι ὁ πρωτομάστορας καταραμένος.
Κι ὄλο τὸ πσοῦρμο, ποῦθελε κάπου νὰ χύση
Τὴν πίκρα του, δὲν ἄργησε νὰ τὰ πιστέψη
Τὰ στρίγγλικά τὰ λόγια. Καὶ κανεὶς δὲ βρέθη
Μ' ἓνα του λόγο γνωστικό νὰ τοῦ μερέψη
Τὴ σαλεμένη γνώμη του. Κ' ἔτσι κινήσαν
Γυναῖκες, ἄντρες καὶ παιδιὰ, ξεφρενιασμένοι
Νὰ βροῦν τὸν πρωτομάστορα καὶ νὰ τὸν πνίξουν
Μέσα στοῦ θυμωμένου ποταμιοῦ τὸ ρέμα.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Ἰδιόμνα, ὠϊμέ ἡ κακότυχη ! Πῶς τόχα νοιώσει
Πῶς στοῦ Θωμά μου τὸ κεφάλι θὰ ξεσποῦσε
Τοῦ γιοφυριοῦ τὸ γκρέμισμα μιὰ μέρα... Φλώρο,
Γιὰ πὲς μου πούναι ὁ ἀφέντης σου ! Τάχα τὸν ἤσαν
Καὶ τότε σέρνουν ἄθελια πρὸς τὸ ποτάμι
Τῆς παραζάλης τους σφαχτάρη, ἢ τότε πνίξαν
Κ' ἔρχονται ἐδῶ νὰ χύσουνε καὶ στὸ παιδί του
Τὸ λυσσασμένο τρέμο τους; ὦ! πὲς μου, Φλώρο.

ΦΛΩΡΟΣ

Τίποτα ὁ ἀφέντης μου δὲν ἔπαθεν ἀκόμα.
Μὰ τὸν ζητοῦν παντοῦ, γιατί τὸ ξέρουν
Πῶς λείπει ἀπὸ τὸ σπίτι του...

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Νὰ πάθῃ τίποτα ὁ Θωμάς, κι ἄς ξεφρενιασῶ
Ὅλο τὸ σκυλομάζωμα, γιατί τὸ λείει
Τὸ παραμῦθι... Δὲν ἔχει φόβο

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Κράτα το, μάννα, γιὰ σένα
Τὸ παραμῦθι· σάστισες κι ἄλλο δὲν ξέρεις
Παρά γιὰ παραμῦθια νὰ μοῦ λὲς τόση ὥρα.
Ἄκου, οἱ φωνές πῶς σκίζουν τὸν ἀγέρα πιδὸ ἄγριες!
Τί λείει τὸ παραμῦθι σου γιὰ τέτια ἀλήθεια;

ΦΛΩΡΟΣ

Τρελλὸς ἐγώ, τί κάθουμαι καὶ δὲ μολιέμαι
Γιὰ νάθρω τὸν ἀφέντη μου;

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Πέταξε, Φλώρο!
Κι ἂν τότε βρῆς καὶ τοῦ τὰ πῆς, σάν ἀδερφό μου
Ὅσο κι ἂν ζῶ θὰ σ' ἀγαπῶ...

ΦΛΩΡΟΣ

Χρυσὴ μου ἀφέντρα!
Τρέχω... Μὰ νὰ, γι' ἀγροϊκά τὴ φωνή του ἀπόξω.
ΘΩΜΑΣ

Πηγαίνετε! ντροπή σας νὰ σὰς πάρῃ ὁ φόβος,
Γιατὶ καὶ πάλι γίνηκε κείνο, ποῦ νύχτες
Τόσες τὸ βλέπομε χωρὶς νὰ παραλλάξῃ.
Ἄντρες ἰσείς πιστέψατε σάν τὰ παιδάκια
Λόγια, ποῦ γριές ξεστόμισαν ξεμωραμένες.
Σὰς θέλω πάντα νάχετε μὲς στὴν ψυχὴ σας
Τὴν πίστη, πῶς ἡ τέχνη μας θὲ νὰ νικήσῃ,
Κι ὄχι πῶς πέφτει ἀπάνου μας Θεοῦ κατάρρα.
Ναί!! τὸ γιοφύρι θὰ στηθῇ γιατί τὸ θέλω.
Ἄμεινε στὸ ποτάμι κ' ἔρχουμαι σὲ λίγο.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Τὸ βλέπεις, κόρη μου, πῶς εἶπα τὴν ἀλήθεια;
Νὰ τὸς ποῦ μπαίνει ζωντανὸς καὶ θυμωμένος.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Θωμά μου!..

ΘΩΜΑΣ

Ἄνάθεμα! μὲ γέλασε καὶ πάλι.
Ἡ ψεύτρα ἐλπίδα. Ὡς πότε θὰ γελᾷ μαζί μου;
Ὡς πότε ἡ τύχη μου βαρύνωμῃ θὲ νάσαι;
Μὰ θὰ παλῖψω ὅσο μπορῶ καὶ θὰ νικήσω.
Τὴ θέλησή μου δὲ νιάξ μ' ὅ,τι κι ἂν κάνῃς,
Ποτάμι ἀκράτητο, γιατί ἄψυχο εἶσαι πρᾶμα.
Περήφανος σὲ κράζω σὲ σκληρὸν ἀγῶνα.
Ἄπο τὴ μιὰ μεριά στέκουμαι ἐγὼ κ' ἡ Τέχνη,
Ἄπο τὴν ἄλλη ἐσὺ κ' ἡ Φύση, καὶ νὰ δοῦμε
Ποιὸς νικητὴς θὰ μείνῃ ἀπὸ τοὺς δύο στὸ τέλος.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Θωμά μου, δὲν τὰφήνεις πιά νὰ βρῆς καὶ πάλι
Τὴν ἡσυχία σου! κ' ἐγὼ νὰ νοιώσω ἡ δόλια
Λίγη χαρὰ μὲ τὸ γλυκὸ σου γέλιο; Νάμαι
Μονάχα ἐγὼ κάθε σου σκέψη καὶ λαχτάρη;
Θωμά, τὸ βλέπω ποιὸς καημὸς σὲ κρυφοτρῶει
Γιὰ νὰ ζητᾷς τὰδύνατα· σούφυγε ἡ χάρη
Ἄπ' τὸ λεβέντικο κορμί καὶ μαραμμένοι
Πέφτουν οἱ ἄνθοι τῆς νιότης σου τῆς παινεμένης,
Γιατὶ ὄλη μέρα δέρνεσαι μὲς στὸ ποτάμι
Κ' ὕπνο δὲ χαιρέσαι τὴ νύχτα ἀπὸ τὴν ἔγνοια.
Τί πολεμᾷς μὲ τὸ Στοιχεῖο ποῦ σοῦ νικάει
Τώρα τὴν τέχνη, μὰ ὕστερα καὶ τὴ ζωὴ σου;

ΘΩΜΑΣ

Σώπα, Σμαραγδῶ μου, ἄσε με· μὴ μοῦ τρανεύῃς
Τὴν πίκρα μὲ τὰ λόγια σου τὰγαπημένα.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Γυναϊκά σου εἶναι καὶ πονεὶ νὰ σὲ θωρῇ ἔτσι.

ΘΩΜΑΣ

Τὸ ξέρω· μὰ ἔχετε ἕδικο νὰ μοῦ ζητᾷτε
Τὰδύνατα νὰ κάμω· δὲν μπορῶ νὰρήσω
Ἄτέλιωτο ὅ,τι ἀρχίησα μὲ θέλησή μου.
Ὅχι πῶς τόταξα τοῦ βασιλιῶ νὰ χτίσω
Γιοφύρι, ποῦ δὲν τόλμησε κανεὶς ὡς τώρα
Νὰ τὸ καταπιαστῇ, μὰ θέλω νὰ τοὺς δείξω
Πῶς ὄλοι δὲ γεννήθηκαν γιὰ τὰ μεγάλα.
Καὶ θέλω νὰ στολίσῃ τὸνομά μου ἡ δόξα.
Τί κι ἂν γκρεμίζεται τὴ νύχτα ὅσο τὴ μέρα
Μὲ χίλιους κόπους χτίζεται; Θὰ τὰ περάσω
Ὅλα τὰ ἐμπόδια ἓνα πρὸς ἓνα κι ὅποιος θέλει
Ἄς μὲ κρατήσῃ ἀνίκητη τὴ θέλησή μου
Πάντα θὰ βάνω ὀμπρὸς καὶ θὰ παραμερίζῃ,
Ὡς ποῦ νὰ φτάσω ἐκεῖ ποῦ θέλω. Δὲ γυρίζω
Πίσω τὸ πόδι ἐγώ, γιατί δὲν ξέρω τί εἶναι
Δεῖλια καὶ κούραση.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Μὰ θὰ σοῦ φάῃ, Θωμά μου,
Αὐτὸ τὸ πείσμα σου τὴ νιότη. Συλλογίσου
Τί τράβηξες κι ἀκόμα στὴν ἀρχὴ δὲν εἶσαι.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Κι οὔτε ποτὲς θὰ φτάσῃ ὁ Φίλιξ...

ΘΩΜΑΣ

Ποῦ τὸ ξέρεις;

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Τὸ ξέρω· ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια εἶναι γραμμένο
— Καὶ ψέμα μὴν τὸ πάρῃς· μάθε το ἀπὸ μίνα—
Νὰ μὴ στηθῇ γιοφύρι στ' Ἀρτινὸ ποτάμι
Ἄν μέσα στὰ θεμέλια του...

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Μάννα μου, σῶπα!
ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Τί τρώμαξες; ἐσὺ γι' αὐτὸ πὲς μου τί ξέρεις;

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Τίποτα· μὰ θυμῆθηκα κείνο τὸν τρέμο.

ΘΩΜΑΣ

Ποιὸν τρέμο;

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Τίποτις· ἄλλη φορὰ σοῦ λέω.

ΘΩΜΑΣ

Γυναῖκες, εἴσατε καλά; Θέλτε τὸ νοῦ μου
Νὰ πάρτε μὲ τὰ λόγια σας καὶ μὲ τὸ κλάμα;
Τί παραμῦθια καὶ τί τρῆμους κοπανᾷτε;
Κανεὶς νὰλλάξῃ δὲν μπορεῖ τὴ γνώμη ποῦχω.
Ἦ θὰ τὸ χτίσω τὸ γιοφύρι ἢ θὰ πλερώσω
Μὲ τὸ αἷμά μου τὴ στέρια ἀπόφασή μου,
Γιατὶ πῶς ἔχω μέσα μου δύναμη τόση
Τὸ νοιώθω, καὶ γιατί δὲ θέλω νάθρη μέρα
Ποῦ νὰ μορῇ κάθε ἀπραγὰς μικροτεχνίτης
Νὰ πῇ γελώντας, δείχνοντάς με μὲ τὸ χέρι:
Νά, ὁ πρωτομάστορας Θωμάς, ποῦ ἓνα γιοφύρι
Νὰ στηθῇ ἄξιος δὲ στάθηκε, μ' ὄσα κι ἂν εἶπε,
Καὶ τὰφῃσε ὅπως τὰρχισε, τῆς ἀτεχνίτης του
Πρόφαση βρίσκοντας παραμυθιῶν λόγια.
Ἔτσι θὰ πῇ, γιατί εἶναι φυσικὸ τοῦ ἀνθρώπου
Στοῦ ἄλλου τὴ συφορὰ νὰ χιρέται περισσα.
Μὰ τότες κάλλιο ἐγὼ νὰ μὴ θωρῶ ὡς ἤλιου.
Τί νὰ τὴν κάνω τὴ ζωὴ τὴ ντροπιασμένη;
Ἄν ἦταν νὰ μὴν ἐνοιωθα μὲς στὴν ψυχὴ μου
Δύναμη ἀκούραστη νὰ μὲ κεντᾷ νὰ φτάσω
Κεῖνο ποῦ ὁ νοῦς μου σκέφτηκε, θὰ τὰφῃνα ὄλα.
Μὰ ἔχω τὴ δύναμη κοντὰ στὴ θέλησή μου
Κ' ἢ τὸ γιοφύρι θὲ νὰ χτίσω ἢ στὸ ποτάμι
Μαζὶ μὲ τὰ θεμέλια του κ' ἐγὼ θὰ πῶσω.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Δὲν ἔχω δύναμη τὴ γνώμη σου νὰλλάξω.
Τὸ νοιώθω· ὅπως ἀκόμα νοιώθω ὅτι τὸ χέρι
Τῆς συφορᾶς μ' ἀδράχνει καὶ μὲ σφίγγει τόσο,
Ποῦ δὲ μοῦ ἀφήνει δύναμη μῆτε νὰ κλάψω.

ΘΩΜΑΣ

Σμαραγδῶ μου! κ' ἐσὺ στὸν πόνο μου μ' ἀρνείσαι;
ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Κακί τί λὲς; δὲ νοιώθεις πιά πόση στὰ στήθια
Τοῦτα λαχτάρη κρούεται γιὰ σένα; Ἡ δόλια
Δὲν ἔχω τὴ δική σου γλώσσα νὰ σὲ κάμω
Μὲ δύο μου λόγια μοναχὰ βαθιὰ νὰ νοιώσης
Κάθε κρυφὸ μου στοχασμὸ, νὰ δῆς ποιὰ ἀγάπη
Πλατιά σάν πέλαγο μου πλημμυραεῖ τὰ στήθια.
Ἐγὼ δὲν ξέρω γνώμες δυνατές νὰλλάξω,
Δὲν ξέρω δόξες νὰ ζητῶ μὲ τὰ μεγάλα.
Μὰ ξέρω νὰγαπῶ μὲ πλοῦτος καλοσύνης.
Μὲ σφάζει ὁ πόνος σου, γιατί κοντὰ σ' εἶσαι
Κι ἄλλους θωρῶ ἀπ' τὰ βόσκανα νὰ κρυφολιώνουν

ΘΩΜΑΣ

Μικροψυχοὶ εἶναι καὶ γιὰ τοῦτο δὲν μποροῦνε
Στὰ δύσκολα νάντιπατοῦν τὴ θέλησή τους.
Τοὺς συνεπῆρε ὁ τρέμος ὄλους πέρα-πέρα
Δίχως κανένα λόγο...

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Ἐσὺ τὸ λὲς· μὰ ἀνίσως
Τὰ πιδὸ κρυφὰ τῆς Μοίρας μελετοῦσες, τότες
Μὲς στὴν καρδιά σου θάνοιωθες κ' ἐσὺ τὸν τρέμο.

ΘΩΜΑΣ

Ἐὶ φτάνει, μοῦ παραείπατε γυνάικια λόγια.
Κουτὸς κ' ἐγὼ ποῦ κάθουμαι καὶ σὰς ἀκούω.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Δὲ θὰ μιλοῦσες ἔτσι, ἂν ἐνοιωθες τὴ λύπη
Ποῦ μὲ πληγώνει. Ὅλη τὴ σκέψη σου τὴν πῆραν
Καὶ τὴν κρατοῦν ἡ τέχνη σου καὶ τὸ γιοφύρι,
Καὶ δὲν μπορεῖς λίγη χαρὰ νὰ φέρῃς τώρα
Σ' ἐμὲ καὶ στὸ παιδί σου... Ἄς εἶναι, δὲν πειράζει,
Κι οὔτε ποτὲς θὰ σὸδλεγα, ἂν δὲν ἦταν μόνο
Στὴ σκέψη σου νὰ δείξω πόσο μ' ἀπαρνήθη,
Γιατὶ ἡ καρδιά σου ξέρω ὅτι εἶν' δική μου πάντα.
Μὰ τί μ' αὐτό; Θὰ σπάραξες κ' ἐσὺ ἀπ' τὸν πόνο
Ἄν μ' ἔβλεπες, πῶς σπάραξα τὴν ὥρα κείνη,
Ποῦ ἀκούσα τὰ ξέφωητά· κι ἂν δὲν πιστεύεις,
Ρῶτα τὸ Φλώρο νὰ σοῦ πῇ...

ΘΩΜΑΣ

Και πού είναι ο Φλώρος;

ΦΛΩΡΟΣ

'Εδώ είμαι, αφέντη.

ΘΩΜΑΣ

Πήγαινε να βρῆς τὸν Πέτρο

Και πῆς του ἰδῶ μὲ τὸ Μαθιὸ γλήγορα νάρθη.
Πῆς τους νάφῃσουνε κάθε δουλιὰ καὶ νάρθουν.
Καινούργια πῆρα ἀπόφαση... νὰ ἰδῶ τί θάβῃ.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Θ' ἀρήσῃς τὸ γιοφύρι;

ΘΩΜΑΣ

'Οχι· στὸ νοῦ μου ἔχω ἄλλο.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

'Οἱ πῆστε μου ἡ συμπόνεση πού εἶναι κρυμμένη,
Κλέφτρα νὰ γίνω καὶ σ' αὐτὸν νὰ φέρω λίγη.

'Αχ! τὸ παιδί μου ζύπνησε καὶ μὲ ζητάει!

ΘΩΜΑΣ

Κακόμοιρο! τὸ ξέχασα κι αὐτό.

ΣΜΑΡΑΓΔΩ

Θωμᾶ μου,

Μὴ φύγῃς δίχως νὰ σὲ ἰδῶ λιγάκι ἀκόμα.

ΘΩΜΑΣ

Νοιώθω τί θέλεις· πήγαινε καὶ θὰ προσμένω
'Εσὲ καὶ κείνο τῆ συμπόνεση νὰ φέρτε.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Τρελλέ! βουλήθηκες λοιπὸν νὰ τὴν πεθάνῃς!
Ποτὲς δὲ θὰ ξεστομίζω κείνο πού χρόνια
Καὶ χρόνια στὰ κατὰβαθα τοῦ νοῦ μου κρύβω,
Μὰ βλέπω πῶς ἡ μοῖρά σου, χωρὶς νὰ θέλῃς,
Σὲ σπρώχνει δρόμο γιὰ τὸν τάφο της νανοίγῃς.
Τί πολεμᾷς τὰ δόντα νὰ καταφέρῃς;
Τί βάλθηκες νάντιπαλέφῃς μὲ τὴ Φύση,
Ποῦ θυμωμένη ἀπὸ τὰ στόχαστό σου πῆσμα
Θὰ ξαπολύσῃ ἀνίκητο τὸ ριζικό σου;
Τάχα ποτὲς δὲν τὰ κούσεσ κ' ἐσὺ πῶς ὅποιος
Νὰ θεμελιώσῃ θέλει στὸ 'Αρτινὸ ποτάμι
Γιοφύρι, πρέπει δλόπρωτα νὰ τὸ στοιχίσῃ
Μ' ἀνθρώπινο...

ΘΩΜΑΣ

Τὰ παρκαμίθια σου καὶ πάλι

Θάρχίσης, μάννα, νὰ μοῦ λές;

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Θωμᾶ, ἀκουσέ με!

'Οποῖος θὰ θεμελιώσῃ στὸ 'Αρτινὸ ποτάμι
Γιοφύρι, πρέπει δλόπρωτα νὰ τὸ στοιχίσῃ
Μ' ἀνθρώπινο κορμί...

ΘΩΜΑΣ

Μάγισσα, στρίγγλα, φύγε.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Φεύγω· μὰ ἔχε βαθιὰ στὸ νοῦ σου πάντα ὅ,τι εἶπα.

ΘΩΜΑΣ

Θεὲ μου, τί λόγια! μούφεραν στάλθηκα τρόμο.
Μὰ νά, κι ὁ Φλώρος ἔρχεται λαχανιασμένος.

ΦΛΩΡΟΣ

'Αφέντη!

ΘΩΜΑΣ

Φλώρο, τί ἔπαθες; Τί τρέμεις ἔτσι;

ΦΛΩΡΟΣ

Τώρα μὰς βρῆκε ἡ συμφορὰ καὶ τῶρ' ἀλήθεια
Θὰ κλάψ' ἡ χώρα...

ΘΩΜΑΣ

Λέγε μου κι ἄσε τὸ κλάμα,

ΦΛΩΡΟΣ

'Ακου τους· ἐρχονται μονάχοι νὰ σ' τὸ ποῦνε·
'Ο Πέτρος εἶναι κι ὁ Μαθιὸς μὲ κάποιον ξένο.

(ἀκολουθεῖ)

ΝΑ. Π ΒΟΥΤΣΙΕΡΙΑΝΣ

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ ΣΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1ο Στὸν 'Ιμπερίο καὶ τὴ Μαργαρώνα

'Ο διασκεδαστὴς πού ἔκανε ρωμαίικα ριμάδα
τὸ περίφημο ἔμμετρο προβηγκιανὸ μυθιστόρημα τοῦ
Pierre de Provence et la belle Maguelonne λείπει
γιὰ τὸ θαυμάσιο καὶ πανοῦμιον 'Ιμπερίο:

ἔμαθεν καὶ κατέμαθεν βιβλία φιλοσόφων,
'Αριστοτέλην, 'Ομηρον καὶ ἄλλων δὲ πανόφων,
τὸν Ἐὐριπίδην τὸν σοφὸν καὶ τὸν 'Αριστοφάνην,
Πίνδαρον καὶ τὸν Σοφοκλήν, Κάτων καὶ 'Επιφάνην.

'Ἐτσι εἶναι οἱ εἰρήχοι στὴν ἔγδοση τοῦ Émile
Legrand (1) πού ἔγινε κατὰ τὴ Βενετική τοῦ 1638.
'Ἐτσι εἶναι καὶ οἱ δύο ἄλλες ἔγδοσες τοῦ 'Ιμπερίου
καὶ τῆς Μαργαρώνας πού εἶδα τοῦ 1646 καὶ 1806.
Στις ἀνομοιοκατάληκτες παραλλοῖς πού τύπωσεν
ὁ κ. Σπ. Λάμπρος (2) κι ὁ μακαρίτης φίλος μου
E. Legrand (3) κατὰ τὸ ἀντίγραφο τοῦ W. Wa-
gner βρίσκονται ὅπως διόλου διαφορετικὰ καὶ δὲν
ἔχουν νὰ κάνουν τίποτε μὲ τὸ ζήτημά μας.

Νομίζω πῶς τὸ Κάτων πρέπει νὰ γραφῆ Κά-
των: Αἰτιατική δηλαδὴς ἀπ' ὀνομαστική Κάτος.
Σᾶλλο φύλλο τοῦ Νουμᾶ (ἀριθ. 141, 27 τοῦ Μάρτη
1905) ἀνέφερα πολλὰ εἰς -ων ὀνόματα ἀρχαῖα πού
μετασχηματιστήκανε στὴ γλώσσα μας εἰς -ος. Τὸ
Ξενοφῶν πούγινε Ξενοφός καὶ Ξερόφος (στὸ 'Αγιο-
νόρος: τὸ μοναστήρι τοῦ Ξενοφῶν(4), Κλειτοβῶν -
Κλειτοβός, Λέων-Λέος, Χαρίτων-Χαρίτος, Φι-
λήμων-Φιλήμος. Πρόσθεσε καὶ τὸ Κίμων πού στὴν
Καρδίτσα, καθὼς καὶ σᾶλλα μέρη, λέγεται: Κίμος.
Μαζὶ λοιπὸν μάρτὰ καὶ τὸ Κάτων-Κάτος.

'Ἐπειτα καὶ καταλλοῦ ἀπάντησα τὸν τύπον:
Κάτος. Στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Μεγάλου Σπήλαιου
βρίσκεται ἕνας τόμος Schneideri: Commentarii in
M. P. Catonis libros de re rustica. Lipsiae 1794.
Στὴ ράχη τοῦ βιβλίου εἶναι κολλημμένο παλιὸ δελ-
τίο κι ἀπάνω σὲ δαῦτε διαβάζουμε: κάτος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

(1) Bibliothèque grecque vulgaire. Τόμ. Γ'. Paris
1880, σελ. 285 κια, στίχ. 73-76.

(2) Sp. P. Lambros: Collection de romans Grecs
en langue vulgaire et en vers. Paris (1880) σ. 240 κια.

(3) Collection de monuments pour servir... a l'étu-
de de la langue néo-hellenique (nouvelle série). No
4 Paris, 1874.

(4) Δέξ: Κομνηνοῦ, Προσκυνιτάριον τοῦ 'Αγ. 'Ορους

ΜΕ ΤΗ ΝΟΤΙΑ

Μὲ πῆρε ὁ πόθος τῆς νοτιάς τὸ κύμα νάγναντίψω
κι' ἀποσταμένος πρόφτασα σ' αὐτὸ τὸ νεκροχώρι.
—Τρελλὴ ψυχὴ, πού μὲ πλανᾷς στεφάνια νὰ ὠραιοπλέξω
στὸ μαρμαρένιο τὸ σταυρὸν ὅπου φυλάει μιὰ κόρη.

Καὶ γέρνω σὲ ταφόπετρα... Τὰ μάτια μου ξανοίγουν
τοῦ κόρφου τὰ θολὰ νερὰ καὶ τὰ κρηνωσμένα
τῶν κέδων γαλανόβραχα... Σιγὰ σιγὰ μὲ πνίγουν
τὰ δάκρυα κ' ἡ εἰκόνα σβύει σὲ μάτια μαγεμένα.

Μὲ ἀπαλωσύνῃν ἡ νοτιὰ τινάζει: τὰ φτερούλια,
σὲ θυμιατὸ παράριχτο βροχοσταλίδες στάζουν
κ' ἐνῶ μὲς' στὰ ταφόκλαδα τῶν κανηλιῶν ἡ πούλια
πρωτοφωτάει, στὰ σκοτεινὰ ἄσπροι οἱ σταυροὶ φαντάζουν.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΟΣ

ΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ*

Κυρίες, κύριοι,

'Ο ἀγαπητὸς μας πρόεδρος θέλει νὰ πῶ μπρο-
στά σας δύο λόγια· θέλει νὰ σας φχαριστήσω γιατί
ἤρθατε τόσο πολλοί, τόσο πρόθυμα, νὰ σὰς ζητήσω
συγνώμη γιατί σὰς καλέσαμε, σὰν ἀρχαῖοι πού
μετρᾶνε τὰ πρῶτα βήματα, σὲ χῶρο ταπεινὸ (**)
καμωμένο ὄχι γιὰ παράστατες, νὰ ζητήσω τὴν
ἐπιεικεία σας γιὰ τοὺς ἐρασιτέχνες μας, πού πρώτη
φορὰ, δειλὰ καθὼς εἶναι φυσικὸ, δοκιμάζουν τὴ
σκηνὴ.

Σὰς κράξαμε ἰδῶ ὄχι γιὰ τὴ μικρὴ παράσταση,
ὄχι τόσο, πιστέψατέ το, ἀπὸ σκέψη συμφέρου, ἀλλὰ
γιὰ νὰ σὰς θυμίσουμε τὸ ἔργο στὸ ὁποῖο ἐργαζόμε-
στε ἀπὸ ἔξη χρόνια, πασχίζοντας νὰ διορθώσουμε
λιγάκι τὴν κοινωνικὴ ἀδικία. Εἶπα τὸ ἔργο· ἀλή-
θεια δύο ἔργα ἤρθατε νὰ ποστηρίξετε ἀπόψε, πού
σὲ ἀρμονικὸ ἀντάμωμα, ἀντιπροσωπεύουν τὸ χρεια-
ζόμενο καὶ τὸ διασκεδαστικὸ, τὴ μουσικὴ καὶ τὴ
θρέψη. Θὰ σὰς πῶμε τί μὰς ἐσπρώξε στὴ δύσκολη
δουλειὰ τοῦ «Σχολικοῦ Συστήτου»—δύσκολη μάλι-
στα ὅταν στηρίζεται μονάχα σὲ ἰδιωτικὴ πρωτοβου-
λία—ποιᾶς σκέψης εἶναι τὸ ἀκολουθήμα, τὸ πνεῦμα
τὸ νέο, πού εἶναι τώρα λίγος καιρὸς, φυσάει τρι-
γύρω μας γιὰ ἔργα νέα πρὸς κοινωνικὴ ἀνάπτυξη
τοῦ κέντρου ἀνάμεσα στὸ ὁποῖν ζοῦμε.

Σκεφτόμαστε νὰ δώσουμε νέο δρόμο στὴν ἀγα-
θοεργία· θέλουμε τὸ βοήθημα νὰ πάη ἐκεῖ πού πρέ-
πει καὶ στὸν τρόπο τὸν πειὸ ἀρμολούμενο, τὸν πειὸ
οικονομικὸ, τὸν πειὸ καρπερὸ. Θὰ πασχίσουμε νὰ
πάμε ἀργότερα καὶ πειὸ μακριὰ, νὰ μποῦμε καὶ
μεῖς δλόψυχα μὲ θάρρος, μὲ πίστη, στὸν κάμπο τῆς
ἀλληλεγγυότητος, νὰ δεῖξουμε στὸ φτωχὸ πῶς τὴν
καλύτερη βοήθεια πρέπει νὰ τὴν προσμένῃ ἀπὸ τὸν
ἑαυτὸ του, ἀπὸ τὴν οἰκονομία, ἀπὸ τὴν πρόβλεψη,
ἀπὸ τὴν γνώση τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς
κοινωνικῆς ἠθικῆς, ἀπὸ τὴν ἀλληλοβοήθεια.

'Ἐπροτίμησα, κυρίες μου, νὰ μιλήσω ἀπόψε στὴν
ὠραία αὐτὴ γλώσσα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιατί οἱ
συνάδερφοί μου τῆς ἐπιτροπῆς πιθυμοῦν νὰ μάθῃ
καὶ ὁ λαὸς τὰ λίγα λόγια πού γι' αὐτόνε λέμε ἀ-
πόψε ἰδῶ μέσα. Δὲ σκοπεῖω ν' ἀνακατεφτῶ ὀλό-
τελα στὸ σπουδαῖο ζήτημα τὸ γλωσσικὸ, πού τοὺς
γραμματισμένους τοῦ τόπου μας κρατεῖ χωρισμένους
σὲ δύο στρατόπεδα, πού ἔπρεπε νὰ εἶναι φιλικὰ, κα-
θὼς ὅλα τὰ πνευματικὰ στρατόπεδα πού ἀγωνίζον-
ται γιὰ ἰδέες καὶ ὄχι γιὰ συμφέρο. Ἀλλὰ πιστεύω
πῶς ἀπόψε λεύτερα καὶ θαρρετὰ μπορῶ νὰ μιλήσω
στὴ δημοτικὴ. Δὲν εἶμαστέ ὅλοι σύμφωνοι πῶς ἡ λα-
λιὰ ἡ φυσικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ μόνη ἀρ-
μολούμενη γιὰ τὴν ποίηση; Καὶ δὲν ἐμπήκαμε ἀπὸ
τὰ χτις στὴν ποίηση τῆς ἀνοιξῆς, πού τόσο ὁμορφα
μὰς παρασταίνουν ἡ πρασινάδα καὶ τὰ ἄνθη καὶ
τὰ γελαστά καὶ δροσάτα πρόσωπα—πού παρθενικὰ
ἄνθη—στολίζουν ἀπόψε τὴν πεζὴ αὐτὴ αἴθουσα;

Καὶ ἄλλος λόγος ἀκόμα, πού θέλω νὰ μιλήσω στὴ
δημοτικὴ. Εἶναι ἡ γλώσσα πού μιλήσανε γιὰ αἰῶνες
ὡς μητρικὴ τους οἱ πρόγονοί μας, οἱ 'Εβραῖοι ἐκεῖ-

(*) Σημ. τοῦ «Νουμᾶ»: 'Ο γνωστὸς Κορφαίτης 'Ε-
βραϊολόγος κ. Μωυσῆς Χαΐμης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὰς
σταλεῖ—ἀφοῦ, ἐννοεῖται, πρῶτα τὸν παρακαλέσαμε—ἕνα
λόγο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ γιομάτο πρακτικὸ νοῦ καὶ οὐσία,
πού τὸν ἀπέγγειλε στὴν Κέσπρα στίς 9 τοῦ περασμένου
Μάρτη ὅταν τὸ «Ἐβραϊτικὸ ταμείον», πού Γεν. Γραμμα-
τέας του εἶναι ὁ κ. Χαΐμης, ἔδωσε μιὰ εὐεργετικὴ παρά-
σταση.

(**) Αἴθουσα σχολείου.